

ΠΕΡΙ ΤΟΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΟΝ
ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΔΗΜΩΔΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ
ΤΗ. ΚΙΝΔ (1833) ΚΑΙ Γ. ΧΡ. ΧΑΣΙΩΤΟΥ (1866)

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

1. Ἡ συλλογὴ τοῦ Theodor Kind (1833)

Ὁ Θεόδωρος Κίνδ (1799-1868), γερμανὸς φιλέλλην, ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς τὸ δίκαιον, εἶτα δὲ ἀπὸ τοῦ 1821, διαμένων ἐν Αἰωνίᾳ, ἡσχολήθη καὶ μὲ τὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν, τὴν σύγχρονον ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ γενικῶς τὴν φιλολογίαν καὶ δὴ τὴν δημώδη καὶ προσωπικὰ ποιήσας αὐτῆς. Οὕτως ὁ Kind, γνώστης τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῶν συγχρόνων τοῦ φιλολογικῶν ἐν γενεὶ ζητημάτων τῆς Ἑλλάδος, ἐξέδωκεν αὐτοτελῶς ἔργα, τὰ ὅποια περιέχον συλλογὰς δημοτικῶν ᾠσμάτων, ποιήματα συγχρόνων τοῦ ἐλλήνων ποιητῶν, φιλολογικὰ θέματα καὶ ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Τῷ 1827 ἐδημοσίευσεν τὸ πρῶτον ποιητικὴν συλλογὴν τοῦ¹⁾ εἰς τὴν ὁποίαν περιέλαβε 18 δημῶδη ᾠσματα καὶ 6 προσωπικὰ ποιήματα. Ἀργότερον, τῷ 1831, ἐξέδωκε δεύτερον ἔργον τοῦ περὶ συγχρόνων τότε φιλολογικῶν ζητημάτων τῶν Ἑλλήνων καὶ μάλιστα περὶ τῆς ποιήσεως τοῦ Σούτσου κ.ἄ.²⁾ εἶτα μετὰ διετίαν, τῷ 1833, νέαν συλλογὴν δημοδῶν ᾠσμάτων καὶ λογίων ποιημάτων, ἀργότερον δὲ καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ (ἀνθολογία δημοδῶν ᾠσμάτων κλπ.)³⁾

¹⁾ Τραγῳδία τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, συλλεχθέντα καὶ μεταφρασθέντα εἰς τὰ γερμανικά καὶ ἐξηγηθέντα διὰ σημειώσεων ὑπὸ Καρόλου Θεοδώρου Κίνδ. Neugriechische Volkslieder, gesammelt und mit deutscher Übersetzung, nebst Sach- und Worterklärungen, herausgegeben von Karl Theodor Kind in Leipzig. Grimma, bei Carl Friedrich Göschen Beyer, 1827. (Εὐνομία, Dritter Band). [8ον μικρ. σελ. 150+XXXII].

²⁾ Beiträge zur besseren Kenntniss des neuen Griechenlands in historischer, geographischer und literarischer Beziehung, von Dr. Theodor Kind. Neustadt a.d. O. 1831, bei Johann Karl Gottfried Wagner. [σχ. 8, σελ. 281+XXII].

³⁾ Βλ. καὶ Ν. Γ. Πολίτου, Βραχεῖα σημειώσεις περὶ τῶν προγενεστέρων συλλογῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων. Νεοελλ. Ἀνάλεκτα, τόμ. Α' (1870) σ. 66 ἀρ. 3.

Ἡ δευτέρα, ὡς ἄνω, συλλογή, δηλαδή ἡ τοῦ ἔτους 1833, φέρει τίτλον: «Τραγῳδία τῆς νέας Ἑλλάδος, ἐθνικὰ καὶ ἄλλα, τὰ μὲν τυπωμένα πρότερον, τὰ δ' ἀτύπωτα. Μὲ προλεγόμενα καὶ σημειώσεις ἐκδοθέντα ὑπὸ Θεοδώρου Κίνδ.— *Neugriechische Poesieen, ungedruckte und gedruckte, mit Einleitung und sowohl Sach- als Wort-Eckklärungen herausgegeben von Dr. Theodor Kind. Leipzig, in der Dyk'schen Buchhandlung 1833.* [σχ. 16. σελ. XXVIII + 94.].

Εἰς τὴν συλλογὴν καὶ ἔκδοσιν ταύτην δημοτικῶν τραγουδιῶν τῶν Ἑλλήνων, ὡς καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς προηγουμένης συλλογῆς τοῦ ἔτους 1827, πιστεύω ὅτι ἐκινήθη ὁ Kind ἐκ τῆς ἐκδοθείσης κατὰ τὸ 1824-25 ὑπὸ τοῦ Cl. Fauriel συλλογῆς δημοτικῶν ᾠσμάτων τῆς Ἑλλάδος εἰς δύο τόμους, ἥτις μετεφράσθη ἀμέσως τῷ 1825 εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ ἐξεδόθη εἰς δύο τόμους: α') ὑπὸ τοῦ *Wilhelm Müller* (*Neugriechische Volkslieder, gesammelt und herausgegeben von C. Fauriel. Übersetzt... von — Leipzig 1825. Zwei Theile*)· β') ὑπὸ ἄνωνύμου, ὁμοίως εἰς δύο τόμους, μὲ τὸν τίτλον: *Mittheilungen aus der Geschichte und Dichtung der Neugriechen. Erster Band. Zweiter Band. Coblenz bei Jacob Hölscher, 1825*)¹.

Εἰς τὴν, ὡς ἄνωτέρω, τῷ 1833 δημοσιευθεῖσαν συλλογὴν τοῦ Kind, περὶ ἧς θὰ γίνῃ λόγος ἐνταῦθα μόνον ὡς πρὸς τὸν καταρτισμὸν μέρους τῶν περιεχομένων δημοτικῶν ᾠσμάτων, περιέχονται (σελ. 1-16) τὰ κατωθὶ ἐν συνόλῳ δημοτικὰ ᾠσματα

I Τοῦ Ὀλύμπου [= τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισσάβου]²

II. Ἐλευθέρωσις τῆς γυναικὸς τοῦ *Λαίτρου* [= τῆς Λιάκαινας].

III. Ὁ ἀναγνωρισμὸς [= Ὁ γυρισμὸς τοῦ ξενιτεμένου].

IV. Ἡ ὥραία τοῦ *κάστρου* [= τοῦ Κάστρου τῆς Ὠριᾶς].

V. Τοῦ *Δήμου* (ἄρχ.: Αὐτὰ τὰ μάτια Δῆμο μ' ε' εὖμορφα).

VII. *Χελιδόνισμα*.

VIII. [Περπερούνα].

IX. *Τραγῳδίων τοῦ γάμου* [= Φεγγάρι μου βασίλευσε, νὰ πάῃ ὁ νιὸς ὅπ' ἀγαπᾷ.]

(ἄρχ.: Φεγγάρι μου βασίλευσε, κατέβα παρακάτω).

X Τοῦ αὐτοῦ [= Κέρασμα δούλου· πέφτει τὸ ποτήρι εἰς τὰ γόνατα τῆς κυρᾶς.

XI [Κυνηγὸς καὶ Πέριδικα].

Ἡ λοιπὴ ποιητικὴ ὕλη ἀποτελεῖται ἐκ ποιημάτων συγχρόνων τοῦ Kind ἑλλήνων ποιητῶν, ὡς τοῦ Γεωργίου Σακελλαρίου ἱατροῦ ἐκ Κοζάνης, τοῦ Ἀθανασίου Χριστοπούλου, τοῦ Ἀνδρέου Κάλβου κ. ἄ.

¹ Διὰ πλείονα περὶ τῶν δύο τούτων ἐκδόσεων βλ. *Δημ. Πετρόπουλον*, εἰς σ. 74-75 τοῦ παρόντος τόμου.

² Ἐντὸς ἀγκυλῶν ἀναγράφονται οἱ τίτλοι τῶν ᾠσμάτων, μὲ τοὺς ὁποίους εἶναι σήμερον συνήθως γνωστά.

Εἰς τὰ κείμενα ταῦτα, ποιήματα καὶ δημῶδη ᾠσματα, ἀκολουθοῦν ἀπὸ σ. 46-65 σημειώσεις τοῦ Kind ἐρμηνευτικαὶ καὶ πραγματικαὶ ὡς καὶ λεξιλόγιον (σ. 66-94) μεθ' ἐρμηνείας ἀντιστοίχως ἐκάστης λέξεως εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ γλωσσικῶν σημειώσεων εἰς τὰς διαλεκτικὰς λέξεις.

Ὡς ἤδη εἴπομεν, θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα ἐκ τῶν περιεχομένων τῆς συλλογῆς ταύτης ζητήματά τινα σχετικὰ μόνον πρὸς τὰ ἐν αὐτῇ δημοτικὰ τραγούδια καὶ συγκεκριμένως πρὸς τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἐπρομήθευσεν εἰς τὸν Kind δημῶδη ᾠσματα καὶ ἐβοήθησεν οὕτως εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς συλλογῆς, ὡς καὶ εἰς ἐρμηνευτικὴν ἐπεξεργασίαν τινῶν τῶν κειμένων τούτων καὶ μάλιστα τῶν δημοτικῶν, καθ' ὅσον ὁ ἴδιος ὁ ἐκδότης ἀορίστως μόνον ἀναφέρει περὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ χωρὶς καὶ νὰ τὸ ὀνομάξῃ¹⁾. Οὕτως ὁ Kind (σ. 47) εἰς τὸ ἐρμηνευτικόν του σημείωμα διὰ τὸ ἐν σελ. 1-2 δημῶδες ᾠσμα τοῦ μαλώματος τῶν βουνῶν Ὀλύμπου καὶ Κισσάβου σημειώνει ὅτι τοῦτο ἀνεκοινώθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ Ἑλλήνου ἐξ Ὀλύμπου²⁾, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ Ἑλλήνου τούτου. Ὁμοίως καὶ περὶ τοῦ ἐπάσματος κατὰ τὸ μαγικὸν ἔθιμον τῆς Πελοποννήσου (σ. 43, ἀρ. VIII) λέγει ὁ Kind (σ. 51) ὅτι ἀνεκοινώθη τοῦτο εἰς αὐτὸν ὑπὸ Ἑλλήνου καὶ δὲ μὲ τὸ ᾠσμα καὶ περιγραφή τοῦ ἔθιμου τούτου³⁾.

Τὸ ζήτημα τοῦτο, δηλαδή ποῖος ἦτο ὁ ἐξ Ὀλύμπου Ἕλλην, ὅστις ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Kind τὸ ᾠσμα τοῦτο τοῦ μαλώματος τῶν βουνῶν Ὀλύμπου καὶ Κισσάβου, πλὴν δὲ τούτου καὶ ἄλλα ᾠσματα, ὡς θὰ δεῖξῃ κατωτέρω, εἶτι δὲ καὶ τὸ ζήτημα τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως ἀρκετῶν ἐκ τῶν δημῶδων τούτων ᾠμάτων, διαφωτίζουν δύο πρὸς τὸν Ἑλληνα τοῦτον ἐπιστολαὶ τοῦ Θεοδώρου Kind, αἱ ὁποῖαι εἶναι σχετικαὶ πρὸς τὴν συλλογὴν του ταύτης.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Σοφοκλῆ Οἰκονόμον (1809-1877), υἱὸν τοῦ πολλοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων.

Ὁ Σοφοκλῆς οὗτος ἐγεννήθη εἰς Τσαρίτσανην παρὰ τὴν Ἐλασσόνα τῆς Θεσσαλίας, ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν εἰς Βιέννην καὶ Βερολίνον καὶ ἐταξίδευσεν εἰς

¹⁾ Διὰ τὰ προσωπικὰ μόνον ποιήματα σημειώνεται εἰς τὰ σχόλια ἐκάστου ἢ πηγῆ καὶ ἐνίοτε ὁ ἀνακοινώσας τὸ ποίημα, ἐξαίρεσις τοῦ ὑπ' ἀριθμ. XII διὰ τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Kind (σ. 54) ὅτι τὸ κατέγραψεν ὁ ἴδιος ἐν Ἑλλάδι.

²⁾ ...das [= Gedicht] ich übrigens ganz unverändert, so wie ich es von einem Griechen von Olympos selbst erhalten, mitgetheilt habe.

³⁾ Ein Grieche selbst hat mir, mit dem Gedichte, auch die nachstehende Erklärung mitgetheilt.

Ἐν σελ. 56 ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ἔλαβε καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. XVII (Ὁδοιποροῦντος) καὶ XVIII (Ξένου) (σ. 24-25), τὰ ὁποῖα θεωρεῖ, ὁρθῶς, ὡς μὴ δημοτικά.

διάφορα ἐπιστημονικά κέντρα τῆς Εὐρώπης, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ εἰς Παρισίους, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ χρονικὸν διάστημα· τέλος δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1834, ἔνθα ἤσκησε τὴν ἱατρικὴν, συγχρόνως δ' ἀφιερώθη καὶ εἰς φιλολογικὰς γενικῶς μελέτας.

Μετὰ τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου, πιθαιώτατα ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶν σπουδῶν του, ὁ Κῖνδ εἶχε φιλικὴν ἀλληλογραφίαν. Ἐκ ταύτης σώζονται δύο λίαν ἐνδιαφέρουσαι ἐπιστολαὶ ἐκ τοῦ ἔτους 1833, αἱ ὁποῖαι ἀπευθύνονται ὑπὸ τοῦ Κῖνδ ἐκ Λιψίας πρὸς τὸν Σοφοκλῆ, διαμένοντα τότε εἰς Βερολίνον.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, τὰς ὁποίας δημοσιεύομεν ἐνταῦθα, ἀπόκεινται ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς οἰκογενείας τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων¹⁾, τοῦ ὁποίου, ὡς ἐλέχθη, υἱὸς ἦτο ὁ Σοφοκλῆς. Αὗται εὐρίσκονται εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. ΧΙ φάκελον τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Σοφοκλέους καὶ ὑπ' αὐξ. ἀριθμ. 18 καὶ 19²⁾.

Α' (Φάκελος ΧΙ, ἀρ. 18)

Ἐν Λιψίας τὴν 16 Μαρτίου 1833

Φίλε,

Ἐλάβα τὸ γράμμα σου τῆς 24 τοῦ Φεβρουαρίου καὶ σὲ εὐχαριστῶ διὰ τὴν καλοσύνην σου, ὅτι εἶσαι ἔτοιμος νὰ με βοηθήσῃς κατὰ τὴν συλλογὴν ἑλληνικῶν τραγούδιων, ἣν μὲν σκοπεύω. Μάλιστα μοι κίηται ὑποχρεῶς διὰ τὰ δύο τραγούδια, ἃ μοι ἐκοινοποίησες, καὶ σὲ παρακαλῶ σφοδρῶς νὰ μὴ ἐμπορῇς νὰ μοι κοινοποιήσῃς κ' ἄλλα ἐθνικὰ³⁾ τραγούδια, νὰ τὸ κάμῃς ὅσον τάχιστα καὶ μέχρι τοῦ μέσου τοῦ Ἀπριλίου. — Προσθετῶ νῦν τὰ ἐξῆς.

α. Σὲ παρακαλῶ, νὰ μοι ἐξηγηθῇς τὰς λέξεις αἱ εὐρίσκονται ἐν τοῖς δύο τραγούδιοις σου, τουτέστιν· Ἀργαλειός, ἀπανδέχω, ἀπέκει, ῥαζακίος, πτωχολο-

¹⁾ Βλ. περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ Ἀρχείου τούτου: Δ. Σ. Μπαλάνου, Ἀρχεῖον Κωνσταντίνου καὶ Σοφοκλέους Οἰκονόμου. Πρακτ. τῆς Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, τόμ. 23 (1948) σ. 405 ἐξ.

Τὸ Ἀρχεῖον τοῦτο τῶν Οἰκονόμων, δωρηθὲν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Πάλη (Βλ. Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, τόμ. 23 (1948) σ. 417 καὶ 470, τόμ. 24 (1949), Γ' (Λόγοι) σ. 91, τόμ. 25 (1950) σ. 566), κατέταξα κατ' ἐντολὴν τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 1950 διάστημα, συνέταξα δὲ καὶ γενικὸν κατάλογον τῶν περιεχομένων του. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο μὲ ἐβοήθησαν προθύμως, διατεθέντες πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, οἱ ὑπάλληλοι: α) ἡ Ἑλένη Βουραζέλη-Μαρινάκου, καθηγήτρια, ἀπεσπασμένη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου καὶ β) ὁ Πέτρος Πετρῆς, γραφεὺς τοῦ Ἀρχείου τούτου.

²⁾ Τῶν ἐπιστολῶν τούτων πρῶτος κάμνει μνηεῖαν ὁ Δημ. Μπαλάνος, ἐνθ' ἂν., τόμ. 23, σ. 416.

³⁾ Μὲ ἡραιωμένα στοιχεῖα δημοσιεύονται αἱ ὑπογραμμισμέναι ὑπὸ τοῦ Κῖνδ λέξεις.

γία, δαγκωματίτσα, Κονίανος, γυαλιά, ἄμε, γάντισος, εἶα—καὶ νὰ μοὶ εἰπῆς ἂν γράφεται Ἑλία ἢ Ἑλήα,—ἔπειτα, ποῖα εἶναι ἡ παραγωγή τοῦ Βαγία, καὶ πῶς γράφεται ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν δύο τραγουδίων σου ἡ τελευταία λέξις· γυαλῖν, ἢ πῶς ἄλλως.

β. Σὲ παρακαλῶ, νὰ μοὶ εἰπῆς, ἂν γνωρίσῃς τὸ παρακείμενον τραγούδιον μὲ τὰς πρώτας λέξεις· Πυρπηροῦνα περπατεῖ, καὶ ἂν ἦναι πιστῶς γραμμένον, ἔπειτα δέ, νὰ μοὶ ἐξηγηθῇς τὰς ἐν αὐτῷ σημειωθείσας λέξεις.

γ. Τὸ αὐτὸ σὲ παρακαλῶ κατὰ τὸ χελιδόνισμα καὶ κατὰ τὸ τοῦ Δῆμου.

δ. Ὅλα τὰ παρακείμενα παρακαλῶ νὰ μοὶ ἀναπέμψῃς μὲ τὰς σημειώσεις σου.

ε. Δὲν ἔπλασεν ὁ πατήρ σου Ποίημα πρὸς Ἀλέξανδρον, Ρωσσίας βασιλέα, κατὰ τὸ 1812, μὲ τὴν ἀρχὴν

Νέος Ἄρης ἤδη τρέχει—;—

Καὶ αὐτὰ μὲν ἠθέλησα νὰ σὲ παρακαλέσω καὶ νὰ σ' ἐρωτήσω· σὺ δέ, φίλτατε, ἀκόμιν τοῦτο σὲ παρακαλῶ νὰ μοὶ συγγραψῇς ἅπας αὐτὰς καὶ παρακαλέσεις καὶ ἐρωτήσεις. Καὶ τοῦτο μὲν ἐλπίζω, ὅτι συγγραψέτω καὶ περὶ τῆς νέας γλώσσης καὶ ποιήσεως, μάλιστα δὲ τῆς ἐθνικῆς, τὴν ἐλπίδα μου.

Πρὸς τοὺς φίλους ἀπαύσαι σε καὶ τὸν Γεαστόν, πάντα καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐνδόμους σας, καὶ πρὸς ἄλλων σταθερὰν ἐγὼ ἀπαύσαιμι διὰ σου καὶ τὸν Siegfried καὶ τὸν Iken, καθὼς καὶ ὁ Χαῖρος ἀπαύσαι σας δύο

Τοῦ δὲ πατρὸς ἀκόμιν δὲν ἔλαβα ἀπόκρισιν—

Ἐγείνε κ' εὐδαιμόνει

Ὅ σ' ἀγαπῶν

Θεόδ. Κινδ.

Β'.

(Φάκελος XI, ἀρ. 19)

Χαῖρε

Ἐλπίζω, ὅτι ἀγαθῇ τύχῃ ἔλαβες τὸ γράμμα μου τῆς 16 Μαρτίου, καὶ προσμένω τὴν ἀπόκρισίν σου εἰς αὐτὸ μετ' ὀλίγον. Προσμένων ταύτην ἀπόκρισιν, ἀναγκαίαν μὲν διὰ τὴν μέλλουσαν νὰ προετοιμασθῇ ὑπὸ μου τραγουδίων (μὴν τραγουδίων, καθὼς ἔγραψα ἐν τῷ τελευταίῳ πρὸς σε γράμματί μου) συλλογὴν, σὲ παρακαλῶ δι' αὐτὴν καὶ τὰ ἐξῆς.

α'. νὰ μοὶ εἰπῇς, τίνα νοῦν ἔχει καὶ τίνα ἐν γένει σημασίαν τὸ μοὶ κοινοποιηθὲν ὑπὸ σου τραγούδιον μὲ τὴν ἀρχήν. Ὅσα καστριά κ' ἂν ἴδα κ.τ.λ. ἐπειδὴ τοιοῦτο, οἷον εἶναι, δὲν τὸ καταλαμβάνω.

β'. ἂν γνωρίζῃς τὰ τοῦ Κάλβου καὶ τοῦ Σακελλαρίου ποιήματα, εἰπέ μοι, ποῖα αὐτῶν νομίζῃς πρὸ ἄλλων ἄξια νὰ τὰ ἐκλέξω εἰς τὴν συλλογὴν μου.—

Ταῦτα μὲν περὶ τούτου. Μετὰ ταῦτα δὲ σοὶ γνωστοποιῶ, ὅτι ἐτελείωσα ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅτι θέλω νὰ σοὶ στείλω σῶμα αὐτῆς διὰ μέσου τοῦ *Stieglitz* μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

Τὸ προκείμενον γράμμα δὲς, παρακαλῶ, εἰς τὸ ταχυδρομεῖον, νὰ ἔλθῃ τοιουτοτρόπως πρὸς τὴν διεύθυνσίν του.

Ὑγιαίνειτε, σὺ μὲν καὶ ὁ Βλαστός, ὃν ἀσπάζομαι φιλικῶς, καὶ εὐδαιμονεῖτε!

Ἐκ Λειψίας

Ὁ σὸς

τὴν 2 Ἀπριλίου

Θεόδ. Κίνδ

1833

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων γίνεται γνωστὸν ὅτι ὁ Κίνδ παρεσκεύαζε τὴν συλλογὴν ταύτην κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, ἥτοι τῷ 1833, καὶ ὅτι δύο ἄσματα τῆς συλλογῆς του εἶχον ἀποσταλῆ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πρὸς ὃν ἀπευθύνονται αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, δηλαδή ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου, διαμένοντος τότε, ὡς θὰ λεχθῇ κατωτέρω, εἰς Βερολίνον.

Ἀποδέκτης τῶν ἐπιστολῶν τούτων τοῦ Κίνδ εἴκομεν ὅτι εἶναι ὁ ἱατρός Σοφοκλῆς Οἰκονόμος, ἂν καὶ δὲν ἀναγράφεται ἐπὶ ταύτων τὸ ὄνομα τοῦ φίλου τοῦ Κίνδ, τοῦ Σοφ. Οἰκονόμου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπεστέλλει ὁ Κίνδ, καὶ ὁ τρόπος ἔνθα οὗτος διέμενεν.

Ἡ ταύτις τοῦ ἀνωνύμου τούτου ἀποδέκτου πρὸς τὸν Σοφ. Οἰκονόμον πιστοποιεῖται ἐκ τῆς ἐ' παραγράφου τῆς πρώτης ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἐνταῦθα ἐπιστολῶν, ἔνθα ὁ Κίνδ ἐρωτᾷ τὸν φίλον του, ἂν «ἔπλασεν» ὁ πατὴρ του, δηλαδή ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὡς φαίνεται εἰς τὰς σελίδας 32-33 καὶ 58 τοῦ ὡς ἄνω βιβλίου τοῦ Κίνδ, ποίημα τῷ 1812 πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ρωσίας μετὰ τὴν ἀρχὴν «Νέος Ἄρης ἤδη τρέχει»¹⁾.

Ποῖα τώρα εἶναι τὰ «δύο τραγούδια», τὰ ὅποια εἶχε στείλει εἰς τὸν Κίνδ ὁ φίλος του (= Σοφ. Οἰκονόμος) ἀπὸ τῆς 23 Φεβρουαρίου 1833, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἄνωτέρω πρώτῃ ἐπιστολῇ τοῦ Κίνδ, δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῶμεν, τόσον ἀπὸ τὴν εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν παρατιθεμένην ἀρχὴν τοῦ ἐνὸς ἄσματος «Ὅσα καστριά καὶ ἴδα», ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς εἰς τὴν πρώτην ἀναφερομένας πρὸς ἐρμηνείαν λέξεις: ἀργαλειός, ἀπανδέχω, ἀπέκει, ῥαζακιός, πτωχολογία, δαγκωματίσα, Κονίαρως, γυαλιά, ἄμε, γάντσος, εἶα, ἐλία ἢ ἐλήα, Βαγία, γυαλῖν.

¹⁾ Πιστεύω ὅτι καὶ ὁ ἀκαδημαϊκὸς Δημ. Σ. Μπαλάνος θὰ ἐστηρίχθῃ εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου ὡς ἀποδέκτου τῶν ἐπιστολῶν τούτων τοῦ Κίνδ (ἐνθ' ἀν., σ. 416), πλὴν τῆς ἐξωτερικῆς ἐνδείξεως, δηλαδή τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐπιστολῶν τούτων εἰς τὸ Ἄρχεϊον τοῦ Σοφ. Οἰκονόμου, καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο κυρίως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τοῦ Κίνδ.

Αἱ λέξεις αὗται ἀπαντοῦν εἰς τὸ ἔσσμα ΙΙΙ (σ. 4-5) «Ὁ ἀναγνωρισμός» [= Ὁ γνωρισμός τοῦ ξενιτεμένου] εἰς τοὺς στίχους 1, 11, 23, 25, 27, 31 καὶ 32 καὶ εἰς τὸ ΙV (σ. 6-7) «Ἡ ὥραία τοῦ κάστρου» [= Τὸ κάστρο τῆς Ὠριᾶς] εἰς τοὺς στίχους 7, 14, 21, 24, 27, 31, 33, 37 καὶ 38. Τοῦ δευτέρου ἄλλωστε ἐκ τούτων ἀρχικὸς στίχος εἶναι ὁ παρατιθέμενος εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν «Ὅσα καστριά κᾶν ἴδα». Εἰς τὴν ἀπάντησίν του ὁ Σοφ. Οἰκονόμος θὰ διώρθωσεν καὶ διεσάφησεν δι' ἐρμηνείας τὰς λέξεις ταύτας, διότι ἔχουν αὗται ὀρθῶς εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Kind, ὡς π. χ. ἡ λ. Κονίαντος ὡς Κόνιαντος (σ. 6, στ. 7, 21, 24), ἡ λ. εἶα ὡς εἶα (= γιὰ) (σ. 7, στ. 27, 31, 33). γυαλὶν ὡς γυαλὸν (σ. 7, στ. 38), πτωχολογία ὡς πτωχολογία (σ. 5, στ. 27), ἐλία ἢ ἐλῆα ὡς ἐλῆα (σ. 5, στ. 30), Βαγία ὡς Βάγιας (σ. 5, στ. 32).

Ὡς τόπον προελεύσεως τῶν ἑσμάτων τούτων νομίζω ὅτι πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν Τσαρίτσανην εἰς τὴν περιοχὴν Ἑλασσόνος, γενέτειραν τοῦ ἀποστολέως τούτων Σοφοκλέους Οἰκονόμου, ἢ πλησιόχωρον τῆς Τσαριτσάνης τόπον. Περὶ τούτου συνηγορεῖ καὶ τὸ εἰς τὸ ἔσσμα τοῦ κάστρου τῆς Ὠριᾶς θέμα τῆς μεταμφίσεως εἰς μοναχὸν τοῦ ἐξαπατήσαντος τὴν ὥραϊαν τοῦ κάστρου τὴν Ὠριάν, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰς παραλλαγὰς ἐκ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου καὶ μάλιστα ἡ εἰς τὸ ἔσσμα τοῦτο λέξις Κόνιαντος, δηλωτικὴ τῶν ἐκ Ἑλλάδος εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν νοτίαν Μακεδονίαν ἐποικισθέντων Τούρκων.

Ὁ Kind εἰς τὴν πρώτην, ὡς ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ζητεῖ παρὰ τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου τὴν ἀποστολὴν καὶ ἄλλων δημοσίων ἑσμάτων: «ἂν ἐμπορῆς νὰ μοὶ κοινοποιήσης καὶ ἄλλα ἐθνικὰ τραγούδια». Εἶναι πιθανὸν μετὰ τὴν νέαν αὐτὴν αἴτησιν τοῦ Kind νὰ τοῦ ἀπέστειλεν ὁ Σοφ. Οἰκονόμος καὶ τὸ εἰς τὴν συλλογὴν ἐν σ. 1-2 δημοσιευόμενον ἔσσμα τοῦ μαλώματος τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Κισσάβου. Οὕτως δὲ ὁ ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Kind ἀνωνύμως Ἑλλήν ἐξ Ὀλύμπου¹⁾ θὰ εἶναι ἀσφαλῶς ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος.

Εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολὴν ζητεῖ ἔτι ὁ Kind πληροφορίας πρὸς λύσιν ἐρμηνευτικῶν εἰς λέξεις καὶ πραγματικῶν ἀποριῶν του διὰ τὰ ἔσσματα τῆς συλλογῆς του «Περπηροῦνα», «Χελιδόνισμα» καὶ «τοῦ Δῆμου». Ἐν τούτοις εἰς τὰς σημειώσεις του περὶ τῶν ἑσμάτων τούτων μόνον εἰς τὸ ἔθιμον τῆς Περπερούνας (σ. 51) ἀναφέρει ὁ Kind ἀορίστως περὶ Ἑλληνὸς τινος, ὅστις ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν περὶ τοῦ ἔθιμου τούτου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὁ Ἑλλήν οὗτος εἶναι ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος.

Παρὰ τὴν συμβολὴν αὐτὴν τοῦ Σοφ. Οἰκονόμου εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς ἐκ 10 δημῶδων ἑσμάτων συλλογῆς αὐτῆς τοῦ Kind, ὡς καὶ εἰς ἐρμηνευτικὰς καὶ πρα-

¹⁾ Βλ. ἀν. σ. 112.

γματικὰς διευκρινήσεις ἐπὶ τούτων, οὗτος, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολήν, παράγρ. β', θὰ ὑπέδειξεν ἔτι εἰς τὸν Kind καὶ τὰ περιληφθέντα εἰς τὸ βιβλίον του τοῦτο ποιήματα τοῦ Γεωργίου Σακελλαρίου καὶ τοῦ Ἀνδρέου Κάλβου.

Ὑπολείπεται ἔτι νὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα, εἰς ποῖον τόπον εὕρισκετο ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονόμος κατὰ τοὺς μῆνας τούτους, Φεβρουάριον ἕως Ἀπρίλιον τοῦ 1833, τῆς ἀλληλογραφίας του μετὰ τοῦ εἰς Λυρίαν διαμένοντος Θεοδώρου Kind.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ὁ Σοφ. Οἰκονόμος διέμενε τότε εἰς Βερολίνον· ἤχθην δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἀφ' ἐνὸς ἕξ ἐπιστολῶν του ἐν ἀντιγράφῳ, εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν συντεταγμένων, αἱ ὁποῖαι ἀποστέλλονται ἐκ Βερολίνου καὶ χρονολογοῦνται κατὰ τοὺς μῆνας Φεβρουάριον ἕως Ἀπρίλιον τοῦ 1833¹⁾ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὰς δύο αὐτὰς ἐπιστολὰς τοῦ Kind προσώπου τοῦ Stieglitz, τὸν ὁποῖον ὁ Kind εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολήν του ἀσπάζεται διὰ τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου.

Περὶ τοῦ Stieglitz τούτου γνωρίζομεν ὅτι εἰσῆλθε εἰργάζετο τότε εἰς Βερολίνον ὡς βιβλιοφύλαξ²⁾. Πλὴν τοῦ Stieglitz, ἀποσπόμενα ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Kind, διέμενον εἰς Βερολίνον, φιλικῶς συνδεόμενοι μὲν τὸν Kind, ὁ Βλαστός καὶ ὁ Iken· εἰς δὲ τὴν Λυρίαν ὁ Χαΐνιος, ὅστις εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολήν πέμπει τοὺς φιλικούς ἀσπασμούς του πρὸς τὸν Σοφοκλῆ Οἰκονόμον καὶ τὸν Βλαστόν.

Ὡς πρὸς τὸν Βλαστόν, ὑποπτεῖται ὅτι προέβη ἐνταῦθα διὰ τὸν φίλον καὶ σπουδαστὴν τοῦ Σοφ. Οἰκονόμου, τὸν Ἀ. ἢ Σοφ. Βλαστόν, ὅστις φαίνεται ὅτι θὰ ἐσπούδαζε τότε, Φεβρουάριον – Ἀπρίλιον 1833, εἰς Βερολίνον τὴν ἱατρικὴν, εἴτα δ' ἀργότερον, τῷ 1834, εἰς Παρισίους. Τοῦτο συμπεραίνω ἕξ ἐπιστολῆς τοῦ Σοφοκλέους Βλαστοῦ (Ἀρχεῖον Σοφ. Οἰκονόμου, φάκ. XI, ἀρ. 25) ἐκ Παρισίων τῇ 18 Ἀπριλίου 1834 πρὸς τὸν Σοφοκλῆ Οἰκονόμον, διατρίβοντα πιθανώτατα εἰς Βιέννην. Εἰς τὴν ἐπιστολήν ταύτην προσφωνεῖ οὗτος τὸν Σοφ. Οἰκονόμον ὡς ἑξῆς: « Φίλτατέ μου συσπουδαστὰ καὶ συγκατόικε καὶ ὁμότεχνε καὶ σύντροφε, χαῖρε ».

Ὁ Iken εἶναι ὁ γνωστὸς γερμανὸς φιλέλλην Κάρολος Iken (1789-1841), ὅστις, γνώστης τῆς ἑλληνικῆς, ἐξέδωκε κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἐπαναστάσεως ποικίλας φιλολογικὰς πραγματείας του δι' ἑλληνικὰ πράγματα, μὲν τὸν σκοπὸν νὰ κι-

¹⁾ Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εὕρισκονται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Σοφοκλέους Οἰκονόμου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ (φάκελος XI, ἀριθμ. 11, 13, 14, 15).

²⁾ Ὁ Stieglitz ἕξ οἰκογενειακοῦ ἀτυχήματος ὑπέστη ἀργότερον ψυχικὸν νόσημα. Περὶ τῆς ἐκ τῆς ἀσθενείας καταστάσεώς του πληροφορεῖ τὸν Σοφοκλῆ Οἰκονόμον, εὕρισκόμενον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1834 ἐν Ἑλλάδι, ὁ φίλος του φιλόλογος Mullach (Φρ. Γ. Αὐγ. Μουλλάχιος) εἰς ἐπιστολήν του ἐκ Βερολίνου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 24 Δεκεμβρίου 1834. (Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὑπάρχει εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Σοφοκλέους, ἐνθ' ἀν., εἰς τὸν φάκελον ὑπ' ἀριθμ. XI, ἀρ. 29).

νήση τὸ διαφέρον τῶν ὁμοεθνῶν του ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των Ἑλλήνων.

Ὁ Χαϊνσιος τέλος νομίζω ὅτι εἶναι ὁ Karl August von Hase (1800 - 1890), ὅστις ἡσχολήθη περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ κατεῖχεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830-1836 ἑκτακτον ἔδραν καθηγητοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας.

2. Ἡ συλλογὴ τοῦ Γ. Χασιώτου (1866) καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν συλλογὴν τοῦ Παύλου Λάμπρου.

Ἡ νόθευσις τῶν φιλολογικῶν γενικῶς κειμένων, τὰ ὅποια ἡ κριτικὴ ἐπιζητεῖ ν' ἀποκαθάρσῃ καὶ ἀποδώσῃ εἰς αὐτὰ τὴν γνησίαν αὐτῶν μορφήν, δὲν παρατηρεῖται μόνον εἰς τὴν φιλολογικὴν παραδόσιν διὰ τὰ παλαιότερα ἔργα, τὰ παρ' ἄλλων εἶτα ἀντιγραφόμενα καὶ ἐκδιδόμενα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σύγχρονα καὶ ἐκ τούτων καὶ εἰς τὰ δημῶδη κείμενα, τὰ ἐκ στόματος τοῦ λαοῦ καταγραφόμενα.

Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν οἱ συλλογεὶ τῶν δημοδῶν κειμένων (ᾠμάτων, παραδόσεων, παραμυθίων κλπ.) εἶναι δυνατὸν νὰ παραποιοῦν καὶ οὕτω νοθεύουν ταῦτα, τὸ μὲν ἀνεπίγνῶτος ἔνεκα ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως τοῦ ὑπαγορευομένου εἰς αὐτοὺς θεματος, π.χ. ᾠματος, παραμυθίου κ. ἄ., ἢ κακῆς ἐκλογῆς τοῦ τόπου τῆς συλλογῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἑαυτὸν ὑπεγόρευσε εἰς τὸν συλλογέα, τὸ δὲ καὶ ἐνσυνειδήτως διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν αὐτῶν διορθώσεων εἰς τὸ μέτρον καὶ δὴ τὴν φράσιν, ὥστε οὕτω νὰ τεθῇ, κατὰ τὴν κρίσιν των, καλύτερον νόημα εἰς τὴν ἰδιωματικὴν γλῶσσαν τοῦ κειμένου, ἀκόμη δὲ καὶ μὲ τὴν ὑποβολὴν προσωπικῶν τοῦ συλλογέως ἢ ἄλλων συνθέσεων, π.χ. ᾠμάτων, ὡς δημοδῶν. Ἐκ τούτου ἐπιβάλλεται, ὡς ἀναγκαία προεργασία διὰ τὴν χρησιμοποίησιν καὶ τῶν λαογραφικῶν συλλογῶν, ὁ ἔλεγχος τῆς ἀξιοπιστίας αὐτῶν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἰς τὸν κλάδον εἰδικῶς τῶν δημοτικῶν ᾠμάτων ἔχουν ἐξετασθῇ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τοῦ Γιάννη Ἀποστολάκη αἱ συλλογαί: α) ᾠματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκδοθέντα μετὰ μελέτης περὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ Σπυρίδωνος Ζαμπελίου, Λευκαδίου. Κέρκυρα 1852¹⁾. β) Συλλογὴ δημοδῶν ᾠμάτων τῆς Ἡπείρου ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ, ἐκδιδομένη ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1880²⁾.

¹⁾ Βλ. Γιάννη Ἀποστολάκη, α) Τὰ δημοτικά μας τραγούδια. Μέρος Α'. Οἱ συλλογές. Ἀθῆναι 1929. [Περὶ τῆς συλλογῆς τοῦ Ζαμπελίου, σελ. 12 - 133.] β') Τὸ τραγούδι τῆς Ἀγιά Σοφίᾶς, Θεσσαλονίκη 1939, σ. 15.

²⁾ Γιάννη Ἀποστολάκη, Ἡ συλλογὴ τοῦ Ἀραβαντινοῦ (Τὸ κλέφτικο τραγούδι). Ἀθῆναι 1941. [Ἐξετάζονται μόνον τὰ κλέφτικα τραγούδια τῆς συλλογῆς].

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, δηλαδὴ τῆς ἐξετάσεως τῆς γνησιότητος τῶν λαογραφικῶν κειμένων, ἀσχολούμαι ἐνταῦθα μὲ τὴν συλλογὴν δημοτικῶν ᾠμάτων ἐξ Ἡλείου ὑπὸ Γ. Χρ. Χασιώτου: «*Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἡπειρον δημοτικῶν ᾠμάτων ὑπὸ Γ. Χρ. Χασιώτου, ἐκδίδοντος Κ. Τεφαρίκη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ραδαμάνθυος (ὁδὸς Ἀχαρνῶν ἀριθ. 7) 1866*» σελ. κη' + 247, 8^{ον} μικρ., καὶ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνέκδοτον ἐτι συλλογὴν δημοτικῶν ᾠμάτων τοῦ Παύλου Λάμπρου.¹⁾

Ὁ Χασιώτης εἰς τὸν πρόλογον τῆς συλλογῆς του ταύτης (σελ. κτ' - κζ'), ἀναφέρων περὶ τοῦ τρόπου τῆς καταρτίσεως αὐτῆς, λέγει μεταξὺ ἄλλων ὅτι ἡ συλλογὴ του περιλαμβάνει ἡπειρωτικὰ ᾠσματα, τὰ ὅποια συνέλεξεν ὁ ἴδιος ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ. Εἶτα δ' ἐν ἐπιμέτρῳ (σ. 187-223) δημοσιεύων ἀκόμη 45 ᾠσματα καὶ προλογίζων εἰς τοῦτο (σ. 187 - 190) προσθέτει ἐν σ. 190 τὰ ἑξῆς: «*Μετὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐρχόμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλα τινὰ τῆς Ἡλείου ᾠσματα, ἅπερ οἱ ἐνταῦθα παρεπιδημοῦντες Ἡπειρώται, ἐν οἷς οὐκ ὀλίγα καὶ ὁ ἀξιώτιμος κύριος Παῦλος Λάμπρος, ἐφιλοτιμήθησαν ἅμα μετὰ τὴν συλλογὴν ἡμῶν νὰ μᾶς δώσωσιν...*»

Διὰ παραβολῆς τῶν δημοσιευμένων ἐν τῇ ἐπιμέτρῳ τοῦτο 45 ᾠμάτων πρὸς τὰ εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ Παύλου Λάμπρου, μερίστως ὅτι ὁ Χασιώτης ἔχει δημοσιεύσει ἐκ τοῦ χειρογράφου τούτου 14 μόνον ᾠσματα, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα.

Π. Λάμπρου ἀρ. 2616 ²⁾	=	Χρ. Χασιώτης σ. 191, ἀρ. 1
» ἀρ. 2723	=	» σ. 191, ἀρ. 2
» ἀρ. 2648	=	» σ. 194, ἀρ. 12
» ἀρ. 2566	=	» σ. 199, ἀρ. 19
» ἀρ. 2592	=	» σ. 200, ἀρ. 20
» ἀρ. 2577	=	» σ. 201, ἀρ. 21

¹⁾ Ἡ συλλογὴ αὕτη, περιλαμβάνουσα 164 ᾠσματα, ἀπόκειται νῦν ἐν χειρογράφῳ εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ὡς γνωστόν, ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης τοῦ Π. Λάμπρου, ἥτις κατηρτίσθη ἐν Κερκύρᾳ, παρέλαβεν ἀρχικῶς ὁ Σπυρ. Ζαμπέλιος εἰς τὴν συλλογὴν του (ᾠσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκδοθέντα μετὰ μελέτης ἱστορικῆς περὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κέρκυρα 1852.), ἀργότερον δὲ καὶ ὁ Νικ. Πολίτης εἰς τὴν δημοσιευθεῖσαν παρ' αὐτοῦ συλλογὴν «*Δημοτικὰ ᾠσματα*» (Νεοελλ. Ἀνάλεκτα, τόμ. Α' (1870) σ. 70-128. Ἐν σ. 128 σημειοῦνται τὰ δημοσιευόμενα ἐκ τῆς συλλογῆς Π. Λάμπρου.) Βλ. καὶ *Γιάννη Ἀποστολάκη*, τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Μέρος Α'. Οἱ συλλογές. Ἀθῆναι 1929, σ. 17.

²⁾ Οἱ ἀριθμοὶ εἰς τὴν συλλογὴν Π. Λάμπρου παραπέμπουν εἰς τὴν γενικὴν ἀρίθμησην τῶν ᾠμάτων τῆς ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχεῖῳ Ὑλῆς Ν. Πολίτου, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνεται καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦτο.

Π. Λάμπρου	ἀρ. 2609	=	Σπ. Χασιώτης	σ. 201, ἀρ. 22
»	ἀρ. 2669	=	»	σ. 202, ἀρ. 23
»	ἀρ. 2646	=	»	σ. 204, ἀρ. 26
»	ἀρ. 2673	=	»	σ. 215, ἀρ. 37
»	ἀρ. 2693	=	»	σ. 217, ἀρ. 38
»	ἀρ. 2688	=	»	σ. 217, ἀρ. 39
»	ἀρ. 2638	=	»	σ. 219, ἀρ. 42
»	ἀρ. 2704	=	»	σ. 220, ἀρ. 43

Συμφώνως πρὸς ὅσα λέγει ὁ Χασιώτης ἐν τῇ ἐπιμέτρῳ τῆς συλλογῆς, ὡς ἄνωτέρω, πρέπει νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι μόνον ἐνταῦθα περιέλαβεν ἄσματα ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Παύλου Λάμπρου καὶ ἐπομένως τὰ εἰς τὸ κύριον μέρος τῆς συλλογῆς αὐτοῦ μέχρι τῆς σελ. 185 ἄσματα ὅτι συνελέγησαν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀληθές, διότι ἐκ τῆς παρεξέτασews καὶ τῶν ἁσμάτων τούτων πρὸς τὰ τῆς συλλογῆς Π. Λάμπρου παρρησιάζομαι ὅτι καὶ εἰς τὸ κύριον τοῦτο μέρος τῆς συλλογῆς τοῦ ὁ Χασιώτης περιέλαβεν ἐκ τοῦ Π. Λάμπρου τὰ εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἄσματα περὶ τῶν ὁποίων οὐδὲν σχετικῶς ἀναφέρει, οὕτω δὲ θεωροῦνται καὶ ταῦτα ἄσματα τῆς ἰδίας του συλλογῆς.

Π. Λάμπρου	ἀρ. 2708	=	Σπ. Χασιώτης	σ. 150, ἀρ. 26
»	ἀρ. 2615	=	»	σ. 151, ἀρ. 27
»	ἀρ. 2617	=	»	σ. 151, ἀρ. 28
»	ἀρ. 2622	=	»	σ. 152, ἀρ. 30
»	ἀρ. 2628	=	»	σ. 153, ἀρ. 31
»	ἀρ. 2630	=	»	σ. 154, ἀρ. 32
»	ἀρ. 2631	=	»	σ. 155, ἀρ. 33
»	ἀρ. 2632	=	»	σ. 155, ἀρ. 34
»	ἀρ. 2633	=	»	σ. 156, ἀρ. 35
»	ἀρ. 2636	=	»	σ. 156, ἀρ. 36
»	ἀρ. 2639	=	»	σ. 157, ἀρ. 37
»	ἀρ. 2651	=	»	σ. 158, ἀρ. 39
»	ἀρ. 2656	=	»	σ. 159, ἀρ. 40
»	ἀρ. 2658	=	»	σ. 160, ἀρ. 41
»	ἀρ. 2663	=	»	σ. 160, ἀρ. 42
»	ἀρ. 2668	=	»	σ. 160, ἀρ. 43
»	ἀρ. 2696	=	»	σ. 163, ἀρ. 45
»	ἀρ. 2700	=	»	σ. 163, ἀρ. 46
»	ἀρ. 2709	=	»	σ. 165, ἀρ. 48

Πλὴν τούτου πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ἔτι ὅτι ὁ Χασιώτης, παραλαμβάνων τὰ ᾄσματα ταῦτα εἰς τὴν συλλογὴν του, προέβη συγχρόνως καὶ εἰς φθογγικὰς καὶ λέξεων μεταβολὰς ἐπ' αὐτῶν καὶ εἰς παραλείψεις στίχων ἢ συμπληρώσεις, ὥστε τὸ κείμενόν των παρὰ τῷ Χασιώτῃ νὰ παρουσιάζῃ οὕτω διαφορὰς ἀπὸ τὸ εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Π. Λάμπρου.

Περὶ τῶν μεταβολῶν τούτων περιορίζομαι εἰς παράθεσιν αὐτῶν ἔκ τινων μόνον ᾄσμάτων.

α') Συλλογὴ Π. Λάμπρου, ᾄσμα ἀρ. 2709 = Χασιώτου, σ. 165 - 166, ἀρ. 48.

Π. Λάμπρου

Γ. Χασιώτου

- στ. 1 πάσχω
 » 2 νὰ τὸ φέρ' εἰς πόθο
 » 3 ἀφόντις
 » 4 κ' ἐρχόταν
 » 5 ἔφθασ' ἡ φύσις
 » 6 στοῦ ἔρωτος
 » 7 τὰ ὄρη
 » 8 δένδρα
 » 10 δένδρα — μὴν ἔφας τὸν
 » 11 ἐδῶ ἔρχονται... πίνουν τὸ
 » 12 τρώνε τὸν
 » 13 μὴ λάχει
 » 14 καὶ σὸ
 ὁ στίχος 15 τῆς συλλογῆς τοῦ Λάμπρου παραλείπεται ὑπὸ τοῦ Χασιώτου.
 » 16 τὸ κορμὶ — κι' ἀργυρο τὸ κε-
 φάλι
 » 17 χρυσοπράσινες εἶχε
 » 18 κι ὅθε... κι ὅθε μοσκοβολᾶν
 » 19 καὶ 'ς τὸ στήθι

- = στ. 1 θέλω
 = » 2 νὰ τὸ καμαρώσω
 = » 3 ἀφ' ὄντας
 = » 4 ἔρχονται
 = » 5 ἔφθ' ἡ ὥρα
 = » 6 στοῦ ἔρωτα
 = » 7 τῶνε δρόμους
 = » 8 δέντρα
 = » 10 δέντρα — μὴν ἔφας 'π' τὸν
 = » 11 ἐδῶ ὀρχονται... πίνουν 'π' τὸ
 = » 12 τρώνε τὰ τὸν
 = » 13 μὴ λάχει
 = » 14 καὶ σὸ
 = » 15 'χει κορμὶ — καὶ ἀργυρὸ κεφάλι
 = » 16 χρυσοκέντητες ἔχει
 = » 17 κι ὅπου... κι ὅπου μοσκοβολοῦν
 = » 18 καὶ στ' ἀστήθι

β') Συλλ. Π. Λάμπρου, ἀρ. 2630 = Χασιώτου, σ. 154 - 155, ἀρ. 32.

Π. Λάμπρου

Γ. Χασιώτου

- στ. 5 βλέπει
 » 6 πατρός μου
 » 10 φθάσουν κι οὐδὲ κι αὐτὰ
 = στ. 5 γλέπει
 = » 6 ἀντρός μου
 = » 10 φτάσουν κι οὐδ' αὐτὰ

Ὁ παρὰ Χασιώτῃ στίχ. 11 «πουλῶ καὶ τὰ παπούτσια μου, πουλῶ καὶ τὰ σκουτιά μου» εἶναι συμπλήρωσις περαιτέρω τοῦ στίχου τῆς συλλογῆς Λάμπρου: «πουλῶ καὶ τὸ κορδέλαις μ' (παπούτσια)»

γ') Συλλ. Π. Λάμπρου, ἀρ. 2658 = Χασιώτου, σ. 160, ἀρ. 41.

Π. Λάμπρου

Γ. Χασιώτου

- στ. 3 ἐγὼ — χαίρωμαι
 = στ. 3 'γὼ — χαίρουμαι

στ. 4 μάν — νά ἤμαν	= στ. 4 μουν — νά ἤμουν
» 5 πίστομα	= » 5 πίστουμα
» 6 γιαλὸ	= » 6 γιαλὸς
» 7 νά ἔλθουναι ἢ εὐμορφαις	= » 7 νᾶρχουνται ἢ ὤμορφαις

Εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Π. Λάμπρου τὸ ᾄσμα τελειώνει εἰς τοὺς στίχους 8-9 ὥς ἐξῆς.

*νά πλένουν τὰ ποδάρια τους, τὸν ἄσπρο τὸν λαιμό τους
κ' ἐγὼ σὲ ἀγνάντιο νά ταῖς ἰδῶ.*

Ὁ Χασιώτης παρενέβαλε μεταξὺ τῶν δύο τούτων στίχων ἴδιον αὐτοῦ στίχον, συνεπλήρωσε δὲ καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ ὥς κάτωθι.

*νά πλένουν τὰ ποδάρια τους, τὸν ἄσπρο τὸ λαιμό τους,
νᾶρχεται κ' ἡ ἀγάπη μου, ἡ ἀγαπητικιά μου
κ' ἐγὼ π' ἀγνάντια νά τὴν ἰδῶ, δὴτὸ λόγια νά τῆς κρίνω.
«σὰν τί τὰ θέλω τὰ φλωρεὰ, σὰν τί τὰ θέλω τ' ἄσπρα
σὰν δὲ φιλῶ τὰ μάτια σου, τὸν πορὸ τὸ λαιμό σου;»*

δ') Συλλ. Π. Λάμπρου, ἀρ. 2663 = Χασιώτου, σ. 160-161, ἀρ. 42.

Π. Λάμπρου

Γ. Χασιώτου

στ. 1 θλιβερὴ	= στ. 1 θλιβερὴ
» 4 σοκάκι	= » 4 σουκάκι
» 5 ὠργιον	= » 5 ὠρη
» 8 σκιαζομαι, Κόντω μ'... μπέτη - ἀφέντη	= » 8 σκιαζομαι, Κόντω... μπέτη - ἐφέντη
» 11 τζακώσου	= » 11 σκαλώσου

Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι (16-17) ἐλλειπτεῖς εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Π. Λάμπρου:

Μηδὰ εἶσαι...

ἐσὺ σαι κοιζιάμ Νταρβίσας...

συμπληροῦνται ὑπὸ τοῦ Χασιώτου ὥς ἐξῆς:

*μηδὰ εἶσαι δεντρολίβανο στὸν κόρφο νά σὲ βάλω,
εἶσαι κοιζιάμ ντερβίσας, δὲ μ πόρω νά σὲ κρύψω*

ε') Συλλ. Π. Λάμπρου, ἀρ. 2696 = Χασιώτου, σ. 163, ἀρ. 45.

Π. Λάμπρου

Γ. Χασιώτου

στ. 1 εὐμορφα κι' ὁμοφοτορνεμένα	= στ. 1 ὠμορφα κι' ὠμορφοκαμωμένα
» 2 πέτε	= » 2 πέστε
» 6 χαρίσω	= » 5 χωρίσω

Τὸν 5^{ον} στίχον «καὶ τὴν ἀγάπη πῶχουμε τὴν πέρνω συντροφιά μου» παραλείπει ὁ Χασιώτης.

Πλὴν τῆς συλλογῆς ταύτης τοῦ Παύλου Λάμπρου, τὴν ὁποίαν οὕτως ἐξη-

σιμοποίησεν ὁ Χασιώτης, φαίνεται ὅτι παρέλαβεν οὗτος καὶ ἐνέταξεν εἰς τὴν συλλογὴν του, περὶ ἧς ὁ λόγος, καὶ ἄλλα ῥήματα καὶ μάλιστα ἐξ ἐντύπων. Σχετικὴ παραβολὴ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς θέλει δείξει ποῖα τραγούδια δημοσιευμένα ἤδη περιέλαβεν οὗτος εἰς τὴν συλλογὴν του παρασιωπῶν τὸ πρᾶγμα.

Ἐνταῦθα περιορίζομαι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης νὰ σημειώσω μόνον ὅτι τὸ παρὰ Χασιώτη, σ. 206 ἀρ. 28, ῥῆμα μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Ζάχος, ὁ Μαρασλῆς καὶ ὁ Μάρκος Πούλιος» παρελήφθη ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Χρυσάλλις» ἔτ. Δ' (1866) σ. 117 μὲ μεταβολὰς μόνον εἰς τοὺς στίχους: α'. ὅπου ἀντικατεστάθη ἡ λέξις τ' ἀηδόρια διὰ τῆς λ. οἱ κοῦκοι καὶ τὸν ε'. ἐνθα ἡ λ. ὅσο διὰ τῆς ὅσον. Τὸ ῥῆμα τοῦτο, τὸ χαρακτηριζόμενον οὕτως ὑπὸ τοῦ Χασιώτου ἡπειρωτικόν, ἔχει δημοσιεύσει εἰς τὴν «Χρυσάλλίδα», ὡς ἀνωτέρω, ὁ Κωνστ. Σάθας, ὅστις σημειώνει εἰς τὴν σελ. 116β ὅτι τὸ κατέγραψεν ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι παρ' ἀτόμου ἐξ Ἀκαρνανίας.

25-11-1955

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ